

Keskustelua oppimisen tuen uudistuksesta

Syksyllä voimaan tullut esi- ja perusopetuksen oppimisen tuen uudistus puhututtaa maassamme ja vaikuttaa koko koulutuskenttään, ei vain erityispedagogiikkaan. Syksyn aikana mm. sosiaalisen median keskustelut ovat paljastaneet opettajien epävarmuuden muutoksen keskellä. Paneelikeskustelussa, johon osallistui asiantuntijoita eri tasoilta, käsiteltiin uudistuksen taustoja, kipukohtia ja mahdollisuuksia. Tavoitteena oli jakaa tietoa oppimisen tuen kehittamisestä ja sen käytännön toteutuksesta. Keskustelun myötä nousi esiin myös opettajien ja opetuksen järjestäjien toiveita ja huolenaiheita, mikä osoittaa, että yhteistyö ja dialogi ovat avainasemassa onnistuneessa uudistuksessa, jonka tavoitteena on entistä selkeämmin tuen tarjoaminen inklusiivisesti koko yhteisöä tukien.

Teksti Hanna Lampi & Annukka Paloniemi

Oppimisen tuen uudistus puhututtaa esiopetuksen ja perusopetuksen kaikkia toimijoita. Muutostilanteisiin liittyy usein kaaokselta tuntuva, mutta välttämätön emergenssivaihe (Joutsenvirta & Salonen, 2020). Oppimisen tuen uudistaminen on nyt syksyllä 2025 mahdollisesti juuri tässä vaiheessa. Olemmekin seuranneet sosiaalisesta mediasta, kuinka tilanne on aiheuttanut epävarmuutta opettajissa. Tämä kirjoituksemme pohjautuu paneelikeskusteluun, jonka Hanna Lampi järjesti Helsingin yliopistossa syyskuussa 2025 Zoomin välityksellä. Asiantuntijapanelistit keskustelivat oppimisen tuen uudistuksesta tarkoituksenaan tarjota informaatiota sen taustoista ja toimeenpanosta opinnoissaan eri vaiheissa oleville erityispedagogiikan opiskelijoille.

Paneeliin osallistuivat Opetushallituksen opetusneuvos **Jukka Vetoniemi**, Helsingin kaupungin Oppimisen tuen yksikön päällikkö **Maria Tauriainen**, rehtorit **Saara Kourouma** (Hertsikan koulu, Helsinki) ja **Birgit Paju** (Ruusutorpan koulu, Espoo) sekä erityisluokanopettajat **Salla Sunti-la** (Pasilan peruskoulu, Helsinki) ja **Mari Thure** (Heinsuon koulu, Hollola). Näin ollen mukana oli kaksi inklusiosta väitellyttä kasvatustieteen tohtoria, vuosikymmeniä kestänyttä kenttäosaamista erityisopettajuudesta, yhteisopettajuudesta ja inklusiivisista toimintamalleista, kokemusta johtamisesta ja rakenteiden uudistamistyöstä, opetussuunnitelma- ja lakitietoutta sekä luovien menetelmiä, kuten voimauttavan valokuvauksen ja positiivisen pedagogiikan asiantuntemusta.

Käymme tässä artikkelissa läpi paneelikeskustelun antia lisäten joukkoon jälkireflektointia aiheesta pohjautuen keskinäisiin ja kollegojen kanssa käymimme keskusteluihin sekä erityispedagogiikan opiskelijoiden kommentteihin.

Uudistuksen taustat

Paneelikeskustelun alkupuolella opetusneuvos Jukka Vetoniemi kävi läpi uudistuksen taustoja. Hän toi erityisesti esiin Sanna Marinin hallituksen käynnistämän laajan Oikeus oppia -kehittämishajelman, jossa kehitettiin muun muassa inklusiivisia toimintamalleja perusopetukseen eri puolilla Suomea (OKM 2023).

Useampi oppimisen tukeen liittyneen Oikeus oppia -työryhmän loppuraportissa esittämistä kehittämis ehdotuksista päätyi jossakin muodossa lakiin, totesi Vetoniemi. Kirjoittajien kommenttina toteamme, että erityisesti näyttäisi toteutuneen ehdotus vahvistaa “täydennyskoulutuksen, normiohjauksen sekä informaatio-ohjauksen avulla käytänteitä, joiden myötä oppilaiden tuen tarpeisiin vastataan koko koulun toimintaa muokkaamalla” ja “kiinnittämällä huomiota oppilasryhmän toimintaan” (Alila ym., 2022, s. 122–123). Lisäksi oppilaskohtaisten tukitoimien tarkka määrittely ja määrittäminen nimenomaan erityisopettajan tai erityisluokanopettajan antamaksi opetuksiksi vastaa raportissa esitettyyn pohdintaan entisen erityisen tuen epämääräisestä määrittämisestä (Alila ym., 2022, s. 100).

Vetoniemi toi esille, että lain valmistelussa kuultiin monia sidosryhmiä, edunvalvojatoimijoita, tutkijoita ja kentän toimijoita. Hän nosti esiin kak-

si lainsäädännön uudistusprosessissa huomioitua seikkaa. Ensinnäkin sen, että oppimisen ja koulunkäynnin tuen ns. kolmitasoinen tuki koettiin paikoin kentällä byrokraattiseksi, ja toiseksi tuen toteutumisen eriarvoistumisen eli sen, että havaittuihin tuen tarpeisiin vastattiin kunnissa osin erilaisilla tuen rakenteilla. Kirjoittajina lisäämme tähän, että Vetoniemen luettelemia toimijoita oli edustettuina myös Oikeus oppia -työryhmässä, ja pedagogisten asiakirjojen yksinkertaistaminen ja tuen tarjoamiseen liittyvien käytäntöjen valtakunnallinen yhtenäistäminen nostettiin esille jo tuen työryhmän loppuraportissa (Alila ym., 2022). Tuen tarjonnan alueellinen vaihtelu ja se, etteivät tehostetun tai erityisen tuen päätökset kerro oppilaan saaman tuen sisällöstä ovat tulleet esiin myös tutkimuksissa (Pulkkinen ym., 2020; Lintu-vuori, 2019; Vainikainen ym., 2018).

Paneelikeskustelussa Vetoniemi toi esiin myös lainvalmistelun poliittisen luonteen: lakiesityksen valmistelu aloitettiin edellisen hallituksen aikaan, mutta lopullisen muotonsa hallituksen esitys sai nykyisen hallituksen ohjelman mukaisesti. Uudistuksen aikataulu on ollut tiukka – tästä olivat kaikki panelistit samaa mieltä. Opetussuunnitelman perusteiden muutoksia kirjattiin loppuun Opetushallituksessa vauhdilla, kun hallituksen esitys perusopetuslain muuttamiseksi oli hyväksytty eduskunnassa. Vetoniemi antoi kiitosta kunnille siitä, että paikallisia opetussuunnitelmia muokattiin nopealla aikataululla heti perusteiden antamisen jälkeen. Panelisteista Maria Tauriainen esitti huolensa siitä, että nyky-yhteiskunnassamme osa opettajista tuntuu kysyvän sosiaali-

Kuvituskuva: Freepik.

sen median kanavilta vastauksia sen sijaan, että lukisivat opetussuunnitelmaa tai lakipykälää. Tauriainen toivoi myös opetus- ja kulttuuriministeriöltä sekä Opetushallitukselta selkeämmin kattavia ja yhteneväisiä ohjeistuksia, siihen, miten toimia uudistuksen myötä.

Opetusneuvos Vetoniemi muistuttikin, että eduskunta on antanut ministeriölle tehtäväksi seurata tuen uudistuksen etenemistä. Opetushallitus toivoo, että kentältä ollaan yhteydessä asioista, jotka tuovat haasteita. Näitä on nyt jo alettu kirjata ylös seurantaa varten. Kriittisten yhteydenottojen lisäksi opetusneuvos kertoi saavansa sähköpostiinsa myös helpottunutta kiitosta, että nyt tässä on hyviä juttuja. Tähän suuntaan, kun me mennään, niin näyttää hyvältä. Vaikka inkluusio käsitteenä jäikin lainsäädännöstä pois, Vetoniemi totesi sen hengen laissa olevan ja Opetus-

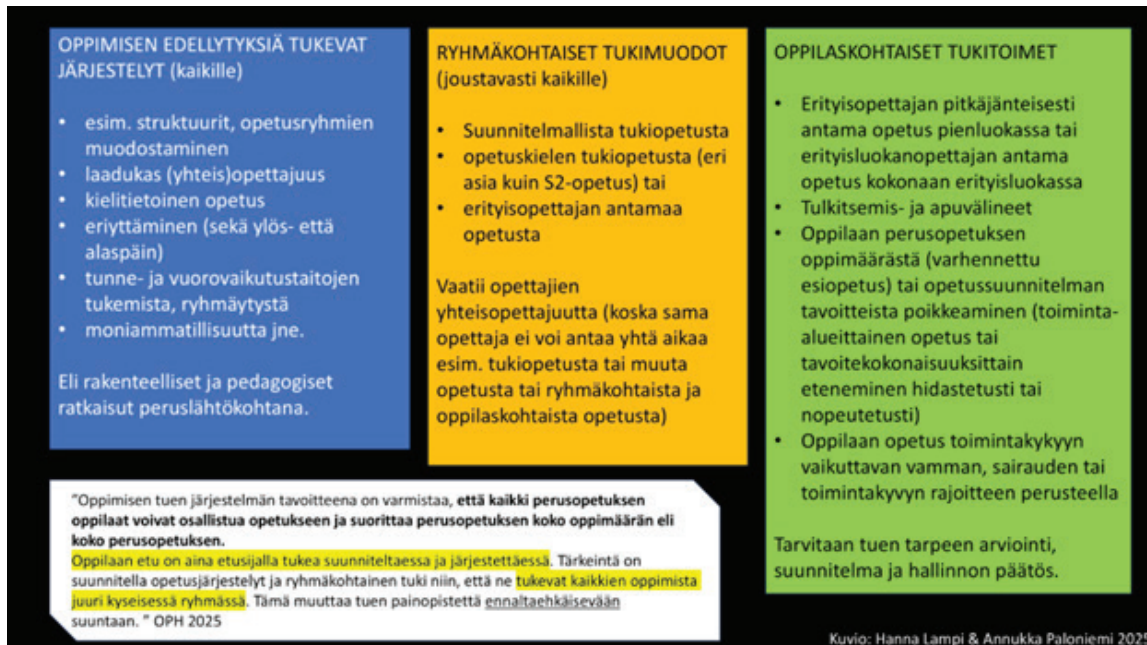
suunnitelman perusteisiin se kirjattiin laajemmin kuin aiemmin. Hän muistutti, että inkluusio koskettaa kaikkia ja esimerkiksi tuen tarvitsijoiden lisäksi ne, jotka pystyvät etenemään opinnoissaan nopeammin ja tehokkaammin, on otettu nyt aiempaa paremmin huomioon. Uudessa mallissa oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden yhteydessä korostetaan eriyttämisen mahdollisuuksia joustavasti ylös- ja alaspäin. Lisäksi oppilaskohtaiseen tukeen kirjattu tavoitekokonaisuuksittain eteneminen, josta tehdään hallinnollinen päätös, voi koskea myös heitä, jotka etenevät opinnoissaan omaa ikäryhmäänsä nopeammin, eikä pelkkä ylöspäin eriyttäminen riitä.

Oivalluksia kentältä: “Hyvä, että uusia tuen lomakkeita ei vielä ole!”

Keskustelun paras anti seurasi puolelta

välissä paneelia. Tuhansia pedagogisia asiakirjoja työnsä puolesta lukeneena Oppimisen tuen yksikön päällikkö Maria Tauriainen toi esiin, että asiat, joita aiemmin usein kirjoitettiin pedagogisiin arvioihin ja selvityksiin, ovatkin

nyt oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä. Näitä ovat esimerkiksi strukturointi, monen tasoinen eriyttäminen, monikanavaisuus ja kielitietoinen opetus, joita jokainen opettaja – ei pelkästään erityisopettaja – on velvoi-

Kuvio 1. Oppimisen tuen uudistuksen keskeiset osa-alueet perusopetuksessa. Esiopetuksessa puhutaan lapsikohtaisista tukitoimista ja malli poikkeaa muutenkin vähän tästä. (Lähde: OPH, 2025)

tettu toteuttamaan. Uudistuksen myötä pitäisi olla myös entistä selkeämpää, että asiakirjojen tarkoitus on kuvata konkreettisesti, miten oppilasta tukevat opetusjärjestelyt ja oppimisympäristö toteutetaan, eikä oppilasta haasteineen.

Rehtori Saara Kourouma kertoi koulunsa lukuvuoden aloituksesta, jolloin koettiin tietämättömyyttä uuden edessä. Opettajat kaipasivat uuden tuen mallin mukaisia asiakirjapohjia, joita ei vielä ollut. Tällöin Kouroumalle kirkastui, että tilanne tarjosi mahdollisuuden alkaa käsitellä uudistusta kokonaisuudesta ja koulun pedagogisesta toiminnasta käsin yksittäisen oppilaan asioihin keskittymisen sijaan. Rehtori onkin syksyn aikana ideoinut kahden luok-

ka-asteen opettajien kanssa kerrallaan heidän luokissaan toteutettavia oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä konkreettisesti läpi. Keskustelut ovat olleet antoisia ja koulussa on löydetty hyviä keinoja, joista jokainen oppilas hyötyy. Seuraavaksi Kourouma jatkaa ryhmäkohtaisen tuen käsittelyyn ja siitä edelleen oppilaskohtaisiin tukitoimiin tiimiensä kanssa. Opetusneuvos Vetoniemi komppasikin, että oppimisen tuen uudistus tulisi kunnissa saada johdettua taitavasti koko yhteisön toimintakulttuurin kehittämisenä ja nähden oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden mahdollisuudet ensisijaisena vaihtoehtona. Yksi hyvä tapa ottaa uudistus haltuun onkin edetä Kuviossa 1. vasemmalta oikealle

pohtien konkreettisia tukitoimia koulutusoisesta tai esim. luokkataso- tai aineryhmätiimeissä.

Yhteisopettajuutta vahvasti inklusiivisessa mallissa toteuttava Salla Suntila oivalsi paneelia kuullessaan kenties uudistuksen suurimman ytimen. Hän kuvasi, että aiemmin tehostetun tai erityisen tuen päätöksiä tuli tehtyä myös siitä näkökulmasta, että osoitetaan, kuinka paljon tukea oppilas jo päivittäin koulussa saa. Nyt suuri osa tästä aiemmin pedagogisissa asiakirjoissa kuvatussa tuesta toteutuukin oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen kautta jokaisen opettajan antamana tukena. Tällöin näihin opetusjärjestelyihin on taattava riittävät resurssit, jotta yhteisopettajuutta voidaan toteuttaa suunnitelmallisesti ja oikein. Erilaisia hyviä keinoja ja malleja on toivottavasti monessa inklusiivisesti toimivassa koulussa ollut joustavasti jo käytössäkin, kuten sekä Birgit Paju että Salla Suntila pohtivat.

Uudistuksen kipukohdat

Seuraavaksi päädyttiinkin uudistuksen kipukohtiin – joihin Vetoniemi kuvasi keskustelun osuneen ja myönsi, että nämä olivat Opetushallituksessa jo tiedossakin. Yhtenä haasteena nostettiin esille erityisluokkien erillisen aseman korostaminen, joka saattaa viedä inklusiota taaksepäin. Aiemmista tutkimuksista tiedämme, että erityisluokkiin liittyvä oppilaan lapsena kokema toiseuden tunne säilyy usein läpi elämän (ks. esim. Niemi ym. 2010)

Toisena kipukohtana keskustelussa nostettiin se, että uudistettuun lainsäädäntöön on tarkennettu opettajien kelpoisuuksia ja oppilasmääriä eri ti-

lanteissa. Esimerkiksi oppilaskohtaista tukea enemmän kuin puolet jonkin oppiaineen viikkotunneista saavan oppilaan opettajan on oltava erityisluokanopettaja tai erityisopettaja, jolla on aineenopettajan kelpoisuus siinä oppiaineessa, johon tukea annetaan. Pahimmillaan tämä voi aiheuttaa toimivaksi todettujen, joustavuuteen ja vankkaan yhteisopettajuuteen perustuvien tiimimallien romuttamisen, jos aletaan laskea, kuka saa ketäkin opettaa tai kuka saa tulla mihinkin ryhmään. Tämän myötä erilaisten tuen tarjoamisen tapojen raja-aidat voivat nousta liian korkeiksi ja toiminnan toteuttaminen nykyisin inklusiivisesti toimivissa tiimeissä ei enää ole resurssien puitteissa mahdollista. Näitä huolia toivat esiin panelisteista erityisesti Birgit Paju ja Salla Suntila. Tämä oli nähtävissä etukäteen myös kesällä 2024 annetuissa lausunnoissa mm. tutkijoiden ja opettajankouluttajien huolena (Oikeusministeriö, 2024). Lisäksi kentällä pakkaa sekoittaa paikoitellen pula pätevistä erityisopettajista.

Yleisökysymyksistä nousi myös huoli käytöksellään reagoivien lasten tukemisesta sekä esimerkiksi niistä oppilaista, jotka kuormittuvat suurista ryhmistä. Erityisluokanopettajan erityisluokissa tapahtuvan opetuksen vaatimus uudistuksessa on oppiainekohtaisissa tuen tarpeissa. Opetusneuvos Vetoniemi korosti oppimisen tukea edistävien opetusjärjestelyiden mahdollisuuksia esimerkiksi järjestämällä joustavasti opetusta rauhallisemmassa tilassa ja suositteli Opetushallituksen Tukea arkeen -opasta (Karjalainen ym. 2022) sekä ProKoulu-mallia, jolla on vahva tutkimusperustainen tausta (ks.

Kuvituskuva: Freepik.

Esim. Heiskanen ym. 2023).

Ennakkoon yleisöstä toivottiin keskustelua myös kirjaamiseen ja dokumentointiin liittyen, joka on puhututtanut paljon kentällä. Laki tai opetussuunnitelman perusteet eivät vaadi kirjaamaan ryhmäkohtaisia tukitoimia oppilaskohtaisesti, mutta toisaalta koulujen rahoitus järjestetään sen mukaan, miten ryhmäkohtaisen tuen antaminen pystytään todentamaan. Opetuksen järjestäjä päättää tarkoituksenmukaisesta tiedonkeruusta. Maria Tauriainen kertoi Helsingissä käytössä olevasta tavasta, jossa opettajat merkitsevät lukujärjestyksiinsä tunnit, jolloin ryhmäkohtainen tuki toteutuu yhteisopettajuuden avulla. Ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttamiseksi luokkaan tarvitaan aina toinen opettaja – joko toinen luokan- tai aineenopettaja antamaan yleistä tai opetuskielen tukiopestusta, tai erityisopettaja antamaan opetustaan muun opetuksen yhteydessä. Näin siis ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttaminen vaatii aina yhteisopettajuutta

lisäresurssina, eikä toteudu pelkästään esimerkiksi kahden luokanopettajan yhteisopettajuudessa, jos oppilaitakin on kaksi luokallista.

Keskustelupalstalle paneelin aikana kirjattiin myös tarve opettajankoulutuksen uudistamiselle uuden lain puitteissa mm. yhteisopettajuuden näkökulmasta. Onneksi opetusharjoittelut tehdään jo usein pareittain, mutta tärkeää olisi lisätä erityisopettajaopiskelijoiden yhteisopettajuutta jo opiskeluvaiheessa luokan- ja aineopettajien kanssa. Rohkeita ja luovia menetelmiä kentällä on paljon tarjolla – yritetään lisätä niitä näin uudistuksen yhteydessäkin ja nähdä tämä mahdollisuutena. Kentällä yhteisopettajuus nähdään usein kuitenkin liian kapeana esimerkiksi samanaikaisopettajuutena, kun todellisuudessa tapoja toteuttaa sitä on monia ja ryhmiä voi jakaa pedagogisesti pienempiin osiin, kunhan jako ei ole pysyvä tai leimaava (ks. esim. Lampi 2018). Vetoniemikin korosti eräässä paneelin chatti-vastauksessaan ryhmäkohtaisen tuen

toteutuksesta: Erityisopettaja toimii tasavertaisena opettajana ryhmässä, ei ohjaajana. EO voi ottaa pienemmän ryhmän opetettavakseen, mutta sen kokoonpanoa tulee sopivasti vaihdella, jotta aina samat oppilaat eivät olisi siinä ryhmässä. Toisen meistä (Palo-niemi, 2025) tuore väitöstutkimus tarjoaakin erityisopettajan tulevasta työkuvasta näkemyksen, joka ei perustu työtehtävien tarkempaan määrittelyyn vaan koulukohtaisen tuen kokonaisuuden kannalta mielekkäiden käytäntöjen muotoiluun ja yhteiseen ongelmanratkaisuun. Tätä olisi syytä harjoitella myös opiskeluvaiheessa.

Osallisuuspedagoginakin toiminut erityisluokanopettaja Mari Thure muistutti, että lapsilta ja nuorilta tulee itseltään kysyä mielipiteitä heitä koskevista asioista. Salla Sunttila nosti myös esille sen, että toivottavasti kentällä katsotaan uudistusta pikemminkin siitä näkökulmasta, mitä tukea oppilaalle voidaan tarjota, kuin sitä pohtien, mitä nyt ei saa tehdä. Lainuudistus ei saa oppilaan näkökulmasta vähentää tukea vaan päinvastoin tavoitteena on kaikessa päätöksenteossa huomioida lapsen etu koko elämänkulku huomioiden. Tämä yhdistää esi- ja perusopetuksen lakiuudistuksen vahvasti samoihin tavoitteisiin syksyllä 2022 uudistuneen Varhaiskasvatuslain kanssa, vaikka eri termejä tuen muodoista nyt käytetäänkin. Vetoniemi kommentoi, että terminologiapaine – joka nyt on syntynyt, eikä ollut kenenkään toiveena – ei toivottavasti siirtymävaiheessa kohdistu nyt lapsiin. Heille yhteisöllisen tuen pitäisi kuitenkin näyttäytyä jouhevina käytänteinä siirtyessään varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perus-

kouluun.

Tulevaisuuden näkymiä

Mitä opiskelijat ajattelivat keskustelusta ja uudistuksesta? Eräs erityispedagogiikan peruskurssilainen nosti reflektiossaan esille panelistejakin puhututtaneen seikan: Kuka saa tehdä mitään? Mihin tarvitaan erityisluokanopettajaa, aineenopettajaa ja mikä on laaja-alaisen erityisopettajan rooli? Vaikka alalla on ilmeisesti pulaa pätevistä työntekijöistä, oma huoli työllistymisestä herää. Laaja-alaisen erityisopettajan etuliitettä ei uudistuksen mukaan enää käytetä ja tämän ammattiryhmän työnäykymät puhututtavat myös kentällä, jossa kuntien tiedetään rekrytoinneissaan suosivat erityisluokanopettajia, joilla on myös lainsäädännön mukainen arviointivastuu. Tämä vastuu on myös erityisopettajalla, jolla on aineenopettajan pätevyys. Helsingin yliopiston erityispedagogiikan yliopistonlehtori ja maisteriohjelman johtaja Olli-Pekka Malinen nosti keskusteluissamme esiin, että Opetushallituksen vuonna 2019 tekemän, toistaiseksi viimeisimmän opettajatiedonkeruun perusteella jopa kuudesosa perusopetuksen opettajista vaikuttaisi jo työskentelevän erityisopettajan tai erityisluokanopettajan tehtävässä. Opettajatiedonkeruun tietoihin ei kyselyn alentuneen vastausprosentin vuoksi voi kritiikittömästi luottaa, sillä täsmällisemmän tiedon kouluissa työskentelevistä erityis- ja erityisluokanopettajista antaisi opettajarekisteri, jollaista Suomessa ei toistaiseksi ole. Opettajatiedonkeruun luvut osoittavat kuitenkin sen, että Suomen peruskouluissa on jo laaja joukko erityispedagogiikan asiantuntijoita, joista enemmistöllä on vieläpä tehtävän

edellyttämä kelpoisuus. Tämän erityispedagogisen asiantuntijajoukon osaa- mista koulut voivat oppimisen tuen uu- distuessa entistä laajemmin hyödyntää. Pohdimme, tuleeko kaikkien opettajien tarjoaman pedagogisen tuen ja eri- tyisopettajan antaman opetuksen väli- nen rajanvedon hälveneminen muutta- maan opettajankoulutuksen rakennetta tulevaisuudessa.

Kenelläkään ei ole kristallipalloa tule- vaisuuteen, mutta nykypäivän valinnat luovat tulevan maailmamme. Hanna Lammen tavoitteita paneelin järjestä- miselle olivat mm. hallinnon ja kentän välisen vastakkainasettelun vähentä- minen sekä toiveikkuuden lisääminen. Eräs tuore erityispedagogiikan opiske- lija kirjoittikin paneelin jälkeen: “Esi- telyiden aikana tajusin, että Hanna oli onnistunut hankkimaan paikalle oi- keasti paljon ammattilaisia, joilla myös

kaikilla oli kenttäkokemusta.” Toinen erityisopettajaksi opiskeleva kiteytti: “Keskustelu vaikutti toiveikkaalta ja yh- teistyötä korostettiin todella paljon.”

Teemme kaikki työtämme omasta po- sitiostamme käsin yhteisen, moninai- semman yhteiskunnan puolesta yli kunta- ja yliopistorajojen. Toivottavasti kokemus, osaaminen ja asiantuntemus monelta tasolta kuullaan myös vireillä olevan opetussuunnitelmauudistuksen kohdalla. Tähän tarvitaan opettajien keskinäisen yhteistyön lisäksi monitoi- mijaista, entistäkin laajempaa yhteis- työtä myös muille yhteiskunnan sek- toreille. Inklusio kun koskee kaikkia – eikä ole keneltäkään pois. Jokaisella lapsella ja nuorella tulee olla mahdol- lisuus joka päivä oppia jotain uutta ja kiinnittyä yhteiseen yhteiskuntaan.

Lähteet

Alila, K., Eskelinen, M., Kuukka, K., Mannerkoski, M., & Vitikka, E. (2022). Kohti inklusiivista varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta: Oikeus oppia – Oppi- misen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevalle työryhmän loppuraportti. Opetus- ja kult- tuuriministeriön julkaisuja, 2022:44. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-813-7>

Heiskanen, N.; Karhu, A.; Savolainen, H. & Närhi, V. (2023): Implementing posi- tive behaviour intervention and support in Finnish early childhood education and care: leadership team’s perspective, European Journal of Special Needs Education, DOI: 10.1080/08856257.2023.2207057

Karjalainen, P.; Pihlaja, P. Koskenalho, N.; Palosaari, O. & Kouvonen, P (2022): Keinoja lasten ja nuorten emotionaalisten, sosiaalisten ja käyttäytymisen taitojen tukemiseksi. Opetushallitus. Tukea arkeen! | Opetushallitus

Lampi, H. Sillanrakentajan työtä. e-Erika 2/2018. Sillanrakentajan työtä | e-Erika : Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia

Lintuvuori, M. (2019). Perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestelmän kehitys tilastojen ja normien kuvaamana. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/304072>

Paloniemi, A. (2025). Yleisen ja erityisen rajalla: Osa-aikaisen erityisopetuksen käytäntöjen muotoutuminen alakoulussa. Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/items/0a960085-6e13-40ec-93cc-e12ed48db7f6>

Pulkkinen, J., Kirjavainen, T., & Jahnukainen, M. (2020). Oppimisen ja koulunkäynnin tuki tilastojen valossa: Tuen tarjonta luokka-asteittain, ikäryhmittäin ja sukupuolen mukaan vuosina 2011–2018. Yhteiskuntapolitiikka, 85(3), 301–309 . <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020061042656>

Oikeusministeriö (2024), Lausuntapalvelu.fi. Lausunto - Lausuntopalvelu.

Opetushallitus (2019) Opettajat ja rehtorit Suomessa: Esi- ja perusopetuksen opettajat. Opettajat ja rehtorit Suomessa 2019: Esi- ja perusopetuksen opettajat | Opetushallitus

Vainikainen, M.-P., Lintuvuori, M., Paananen, M., Eskelinen, M., Kirjavainen, T., Hienonen, N., Jahnukainen, M., Thuneberg, H., Asikainen, M., Suhonen, E., Alijoki, A., Sajaniemi, N., Reunamo, J., Keskinen, H.-L., & Hotulainen, R. (2018). Oppimisen tuki varhaislapsuudesta toisen asteen siirtymään: tasa-arvon toteutuminen ja kehittämistarpeet. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja; Nro 55/2018). Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-287-606-5>

Kirjoittaja

Hanna Lampi
KT, varhaiskasvatuksen opettaja, erityisluokanopettaja
Yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto

Kirjoittajan kuva: Heikki Nenonen

Kirjoittaja

Annukka Paloniemi
KT, erityisluokanopettaja
Yliopistonlehtori
Tampereen yliopisto